

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2025

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 9.

KAROLO YA A: TEKAKWEŠIŠO**POTŠIŠO YA 1****Tlhahlo ya go swaya tekakwešišo**

- Ka lebaka la gore šedi e letše go kwešišo, dikarabo tša mopeleto wo o fošagetšego le tša diphošo tša polelo di amogelwe, ntle le ge diphošwana tšeo di fetoša tlhalošo goba kwešišo. (Le ge go le bjalo, diphošo di swanetše go laetšwa).
- Hlokomologa mantšu a molekwa ao a a šomišitšego go tšwa malemeng a šele, gomme o se mo fokoletše meputso ge e le gore karabo ga e na tlhalošo ya maleba. Le ge go le bjalo, lentšu leo le tšwago malemeng a šele gomme le šomišitšwe sengwalweng, ebile le nyakega karabong, le amogelwe.
- Go dipotšišo tša boikgopolelo go se abje moputso go karabo ya EE/AOWA le KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka goba ntlha ya go fahlela karabo ke yona e fiwago moputso.
- Ga go moputso wo o abjago go NNETE/MAAKA goba NTLHA/KGOPOLO. Lebaka goba ntlha ya go fahlela ke yona e hlokomelwago.
- Ge molekwa a ngwadile lefoko ka moka go karabo ya go nyaka lentšu le tee, aba moputso ge fela lentšu leo le thaletšwe.
- Ge karabo e nyaka dintlha tše pedi goba tše tharo gomme molekwa a file tše ntši, swaya tše pedi/tharo tša mathomo fela.
- Amogela polelo ya dimmotwana tša go fapana.
- Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

1.1	1.1.1	'Butše molomo'	(1)
	1.1.2	<ul style="list-style-type: none"> Go ngwala. Go nagana/go dira dilo tšeo batho ba di dirago. 	(2)
	1.1.3	<ul style="list-style-type: none"> Dikhomphutha Diroboto 	(2)
	1.1.4	Tshedimošo	(1)
	1.1.5	<ul style="list-style-type: none"> Go šomiša <i>app</i> ya mogaleng go ithuta le go hwetša karabo ka pela. Go hlaloša dilo tše bothata. Go hlama dipotšišo go ya ka moo moithuti a šomago ka gona. <i>AI</i> e thuša phetolelo go thuša baithuti go kwešiša mešomo ya sekolo yeo e ngwadilwego ka polelo ye nngwe. Go fa kgakollo ya mešomo ya bokamoso go ya ka bokgoni le bokgwari bja moithuti. (TŠE NNE fela)	(4)
	1.1.6	<ul style="list-style-type: none"> ... dimpša di a e bona. Motho yo a rego mola go šongwa mešomo a se ke a šoma tša go tsebalega o tlo nyatšwa le go kwerwa ke batho. 	(2)
	1.1.7	<ul style="list-style-type: none"> <i>AI</i> e kgona go lemoga diphošo tšeo morutwana a tla bego a di dirile. E thuša morutwana go phošolla diphošo. 	(2)
	1.1.8	<ul style="list-style-type: none"> Ka maokelong e thuša go lemoša malwetši ao a ka nyakago kalafo ka pela. Ka difekethering e šomišwa go phuthela dimpho, diaparo le diphahlo ka lebelo. 	(2)
	1.1.9	<i>AI</i> e dira dilo ka lebelo.	(1)
	1.1.10	<ul style="list-style-type: none"> E ka tšea mešomo ya batho. Ge tshedimošo e se ya nepagala <i>AI</i> e ka dira diphetho tše di fošagetšego. Dibetša tša go swana le <i>didrone</i> tšeo e sa lego di ikemišetša tlhaselo ka boyona di ka hlasela ntle le taolo ya motho yo mongwe. 	(3)
	1.1.11	Lethabo. Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa. <ul style="list-style-type: none"> Ke thabišwa ke gore e nolofatša maphelo a batho. 	(2)

1.1.12 Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
Ee

- Go tlo phelwa gabonolo.
- Thuto ya ba ya ka pejana.
- Gwa šongwa ka bokgoni le bokgwari.

(TŠE PEDI fela)

GOBA

Aowa

- Mešomo e tlo fokotšwa.
- E hlola dikotsi ge e ka šomiša tshedimošo ye e sego ya maleba. (2)

1.2 1.2.1 C/Mma le morwedi. (1)

1.2.2

- Meetse
- Sesepe
- Lešela la go hlatswa dibjana.
- Sinki

(E TEE fela) (1)

1.2.3

- Mosadi le ngwana ba swaragane le mešomo ya ka lapeng.
- Mosadi o hlatswa dibjana. (2)

1.2.4 Maikutlo a lethabo.

- Ke thabišwa ke gore bana ba rutwa mešomo ya ka lapeng e sa le ba bannyane.

GOBA

Maikutlo a manyami.

- Ke nyamišwa ke gore bana ba tingwa nako ya go ipshina ka bobjana bja bona. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2****Mokgwa wa go swaya kakaretšo:**

Ge go swaiwa go tla hlokomelwa dintlha tše bohlokwa gomme gwa tlogelwa tša go hloka mohola.

Kakaretšo e swanetše go swaiwa ka mokgwa wo o latelago:

Tlhahlo ya go swaya kakaretšo.

- **Kabo ya meputso**
  - Dintlha = 7
  - Polelo = 3
  - Palomoka=10
- **Kabo ya meputso ya polelo ge balekwa ba šomišitše mantšu a bona.**
  - 1–3 ya dintlha – moputso 1
  - 4–5 ya dintlha – meputso 2
  - 6–7 ya dintlha – meputso 3
- **Kabo ya meputso ya polelo ge balekwa ba tsopotše.**
  - Ge molekwa a tsopotše dintlha tše 6 go iša go tše 7 ga a abelwe moputso wa polelo.
  - Ge molekwa a tsopotše dintlha tše 4 go iša go tše 5, o abelwa moputso o tee wa polelo.
  - Ge molekwa a tsopotše dintlha tše 2 go iša go tše 3 o abelwa meputso ye mebedi ya polelo.

HLOKOMELA:**Palo ya mantšu**

- Baswai ba kgonthiše palo ya mantšu ao a šomišitšwego.
- O se fokotše meputso ge molekwa a se a bontšha palo ya mantšu goba ge a bontšhitše palo yeo e sego ya maleba.
- Ge molekwa a fetile palo yeo e beilwego ya mantšu, bala go fihla go a mahlano fela ka godimo ga palo yeo e beilwego gomme o hlokomologe seripa seo se šetšego sa kakaretšo.

Hlokomela: Amogela dintlha ka moka tšeo di tšwago temaneng tše di swanetšego go elwa hloko ge go itokišetšwa dipotšišotherišano.

DITSOPOLWA		MANTŠU A TLHALOŠO	
1	'Ikemišetše go fihla e sa le ka pela go dumelela nako ya go diega mo go sa letelwago.'	1	Fihla ka nako.
2	'Ka gona netefatša gore o tseba histori ya khamphane.'	2	Tseba histori ya khamphane.
3	'Ka mantšu a mangwe kwešiša maemo a yona a intasteri le ditlhohlo tšeo e lebanego le tšona.'	3	Kwešiša maemo a intasteri ya khamphane le ditlhohlo tša yona.
4	'Godimo ga moo ela hloko tlhalošo ya mošomo ka botlalo, maikarabelo, mabokgoni ao a nyakegago le mangwalo a thuto.'	4	Tseba tlhalošo ya mošomo, maikarabelo, mabokgoni le mangwalo a thuto.
5	'Go nyakega gore o thekge ditho o hlaloše dikarabo tša gago ka mo go kwešišegago le ka boripana.'	5	Hlaloša dikarabo tša gago ka go kwešišega le ka boripana.
6	'Letela dipotšišo mabapi le maitemogelo a gago, maatla le mabofokodi, le gore ke ka lebaka la eng o na le kgahlego mošomong woo.'	6	Emela go botšišwa ka maitemogelo a gago, maatla le mafokodi le go ba le kgahlego mošomong.
7	'Mohlang woo apara ka mokgwa wa go lebelelega go e na le go itlhatlola.'	7	Apara gabotse.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**POTŠIŠO YA 3: PAPATŠO**

Tlhahlo ya go swaya Karolo ya C.

- **Mopeleto**

- Dikarabo tša lentšu le tee di swanetše go fiwa moputso le ge mopeleto o fošagetše, ntle le ge phošo yeo e fetoša tlhalošo ya lentšu.
  - Go dikarabo tša go nyaka lefoko ka botlalo, mopeleto wo o fošagetšego o swanetše go šetšwa ge e le gore phošo yeo e tšwelela ka sebopego sa polelo yeo e lekwago.
  - Mo go lekwago khutsofatšo, karabo e be le maswaodikga a maleba.
- Sebopego sa mafoko se nepagale gomme se fiwe ka mafoko a a feletšego go ya le ka taelo.
  - Go dipotšišo tša go kgetha karabo ya maleba, amogela tlhaka yeo e sepelelanago le karabo ya nnete LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

3.1 C/Batho ka moka (1)

3.2 'Mabele mabelegabatho' (1)

3.3

- Theko
- Dinomoro tša mogala.

 (2)

3.4 Reka mokotla wa 10kg o hwetše mokotlana wa letswai mahalahala! (1)

3.5

- Mmapatši o šomišitše seswantšho sa mokotla wa bupi.
- Mmapatši o šomišitše fonte ye kgolo/ditlhakakgolo.

 (2)

3.6 Go gatelela kgopolo ya gore bo a rekega. (1)

3.7 Ikhweletše

- Mošomo wa go ikhweletša bupi bja mabele o dirwa ke sediri ebile o wela godimo ga sediri.

 (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4: KHATHUNE

- 4.1 D/Phapoše-borutelo.
• Go bonala letlapa.
• Go bonala ditieseke/dipanka tša go dula.
• Go bonala dipuku.
• Go bonala morutiši/barutwana.
(TŠE PEDI fela) (3)
- 4.2 • Go rutwa ga barutwana ka phapošeng.
• Morutiši yo a hlalago barutwana.
(E TEE fela) (1)
- 4.3 • Pudula ya 1 ke ya go nagana.
• Pudula ya 2 ke ya go bolela. (2)
- 4.4 Lethabo
• O a myemyela. (2)
- 4.5 Mamohla
Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.
• Mamohla ke nyaka go ya mabenkeleng. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 5: SENGWALO

5.1	5.1.1	Dipolane	
		• Seisimane/Sejahlapi	(2)
	5.1.2	• Melatswana	
		• Dihlophana	(2)
	5.1.3	C/Ledirani	(1)
	5.1.4	' ... ke go hlola letseno la gagwe.'	(1)
	5.1.5	Lehlathi la felo.	(1)
	5.1.6	(a) Go kwa taba yeo baboledi ba yona ba bego ba sa bolele le wena.	(1)
		(b) Go ya moo o bego o se wa ipeakanyetša ebile o sa ye go dira selo.	(1)
		(c) Go letela selo ntle le katlego.	(1)
	5.1.7	Lefokontši	
		• Le bopilwe ka madiri a mabedi.	(2)
	5.1.8	• Ipha	
		• Ditlemo	(2)
5.2	5.2.1	Balwetši	(1)
	5.2.2	Leinagohle	(1)
	5.2.3	Banna	(1)
	5.2.4	Modirišopego	(1)
	5.2.5	Dikarabo tša balekwa tša maleba di tla amogelwa.	
		• Koko o fo la mabele.	
		• Matome o fo la motšoko ka peipi.	
		• Ge o sa nwe teye ye ka pela e tla fo la.	
		• Bakgekolo ba fo la mothaladi ge ba hwetša mphiwafela.	(2)
		(TŠE PEDI fela)	[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80
PPR